

พ่อพรหม แสงมณี

นายช่างเอกแห่ง
ชายแดนภาคใต้

นายสน เก้าตัน

พ่อพรหม แสงมณี
ปัจจุบันอายุ ๘๕ ปี

ผู้สนใจศิลปกรรมตามวัดวาอารามในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส และเคยไปจนถึงรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย บ่อมได้ยินชื่อเสียงของนายช่างฝีมือดีคนหนึ่ง ท่านหนึ่ง คือ พ่อพรหม แสงมณี ท่านมีความสามารถในเชิงช่างหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นช่างวาด ช่างปั้น ช่างหล่อ ช่างแกะสลัก และช่างกลึง ล้วนปรากฏผลงานอันวิจิตรบรรจงนับจำนวนมากมาย และนับเป็นสมบัติทางศิลปกรรมอันล้ำค่า

ณ บ้านเลขที่ ๓ หมู่ที่ ๖ ตำบลปะนาเระ จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นนิवासถานของพ่อพรหม แสงมณี ปัจจุบันท่านมีอายุ ๘๕ ปี ท่านยังมีเค้าแห่งความแข็งแรงถึงแม้ร่างกายจะร่วงโรยไปตามวัย ใบหน้ายังอัมเอบด้วยความเป็นผู้มีจิตใจเมตตาปราณี และมองโลกด้วยความงดงามแห่งศิลปะ เมื่อสองปีมานี้เองพ่อพรหมได้ล้มลงขณะขึ้นโบกปูน เพื่อก่อสร้างห้องส้วมหลังบ้านของท่าน หลังจากนั้นสุขภาพเริ่มทรุดลง และถึงขั้นเป็นอัมพาต ท่านไม่สามารถเดินเพียงลำพังดังเช่นแต่ก่อน ทำให้ท่านรู้สึก

เสียดายและเสียใจที่ไม่สามารถปฏิบัติงานที่ชอบได้ดังเช่นที่แล้วมา พ่อพรหมได้กรุณาเล่าประวัติและผลงานให้ผู้เขียนทราบ ซึ่งก่อนหน้านั้นท่านแมตดาเล่าให้ ผศ.อรทัย เลาสัตย์ และคณะวิจัยจัดกรรมฝาผนัง ฟังครั้งหนึ่งแล้ว วันนี้ (๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑) ท่านได้เล่าประวัติและผลงานของท่านให้ฟังอีกครั้งหนึ่ง พร้อมด้วยวงศาคณาญาติที่นั่งล้อมวงสนทนาเรียกความหลังของท่านเท่าที่จะจดจำได้ ภาระของท่านคือนางกิม อายุ ๗๓ ปี ลูกสาวคือ คุณวิมล หนูเกื้อ อาจารย์วิชาลัยครุณครสวรรค์

คุณวิมล มีโอกาสลงมาเยี่ยมบ้านในวันนั้นด้วย ถัดมามีคุณพ่อพรหมไชยเอียด อาจารย์โรงเรียนบ้านดอน อำเภอปะนาเระ และหลานสาวคือ คุณเบญจมาศ แดกบุญจน์ อาจารย์โรงเรียนบ้านท่าข้าม อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี

คำบอกเล่าของพ่อพรหม

จากคำบอกเล่าของพ่อพรหมและลูกเมีย ผู้เขียนได้สรุปเป็นคำพูดของท่านดังนี้ “ผมเกิดที่ปะนาเระ เมื่อปี ๒๔๔๖ เป็นลูกนายทองและนางจันทร์ทอง จากนิสัยที่รักศิลปะมาตั้งแต่เล็ก ๆ เมื่ออายุ ๑๕ ปี แม่เลยพาไปฝากเรียนการวาดรูปกับท่านพระครูวิฑูรย์ภิรมย์ หรือเจ้าอาวาสวัดควนนอก ผมได้รับความรู้จากอาจารย์ท่านนี้เป็นอย่างดี เพราะอาจารย์มีความสามารถมาก ภาพที่วัดหงสาวดาราม และที่ศาลาวัดควนในล้วนเป็นฝีมือของท่านอาจารย์ทั้งนั้น

เมื่อผมอายุ ๑๘ ปี แม่ถึงแก่กรรม ผมจึงบวชเป็นเณรที่วัดบ้านกลาง จากนั้นไปเรียนนักธรรมตรี ที่นครศรีธรรมราชอยู่นานถึง ๒ ปี ขณะที่อยู่นครศรีธรรมราชผมได้ศึกษาศิลปะด้วยตนเองจากความมั่งคั่งของโบสถ์ วิหารและเจดีย์ ตลอดจนถึงลวดลายไทยต่าง ๆ ผมหัดเขียนลายเทพพนมลายเครือเถาและลายอื่น ๆ เป็นที่ชื่นชอบของผู้พบเห็น จนโยมสาว ๆ ขอนำลวดลายที่ผมวาดไปปักหมอนข้าง หมอนอิง ทำให้ที่ปักในกุฏิผมเต็มไปด้วยเครื่องใช้ดังกล่าว

ภายหลังทราบว่าอาจารย์ผู้ขอพารหนัก ผมจึงรีบกลับปะ-

นาเระ ต่อมาท่านอาจารย์จากไปอย่างไม่กี่วันกลับ อีก ๒ ปีต่อมาผมลาสิกขาบทออกมาประกอบอาชีพเป็นนายช่าง รับจ้างทำโบสถ์ วิหาร และเมรุเผาศพ งานส่วนใหญ่เป็นงานหล่อ งานแกะสลัก เช่น ทำหน้าจั่ว และหน้าบัน

เกี่ยวกับงานหล่อนั้น บางครั้งผมหล่อพุทธรูปทอง หรือทองเหลืององค์เล็ก ๆ งานช่างทำทองผมก็เรียนจากคนรุ่นเก่า เลยได้นำความรู้มาใช้เป็นประโยชน์ เช่นทำตะเกียงทองเหลืองตามด้วยน้ำมันมะพร้าว และสลักอิฐงานหนึ่งผมมีความสนใจ ไม่ว่าแกะสลักรูปพระและกำแพงอิฐจากช่าง ตอนนั้นผมซื้อช่างจากอำเภอหรือเสาะ กิโละ-กริมละ ๕๐ บาท การแกะสลักหรือแทงหยวกกล้วย เพื่อทำบุญจาหรือเตียงรดน้ำผู้ใหญ่ในวันสงกรานต์ ผมช่วยทำให้วัดทุกปี

งานช่างไม้อีกงานหนึ่งที่ผมชอบ เมื่อมีเวลาว่างผมมักทำโต๊ะทำที่นั่ง แม่บ้านเรือนหลังเก่าที่อาศัยอยู่ปัจจุบันก็เป็นฝีมือผม โต๊ะเล็ก ๆ ที่ผมจะมอบให้พิพิธภัณฑ์ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ ผมเคยใช้มาหลายปีแล้วมันกระดัดดี งานจักสานอีกงานหนึ่งผมชอบทำเมื่อมีเวลาว่าง เช่น สานงอบ สานตะกร้า ตลอดจนถึงทำเทริดมโนห์รา

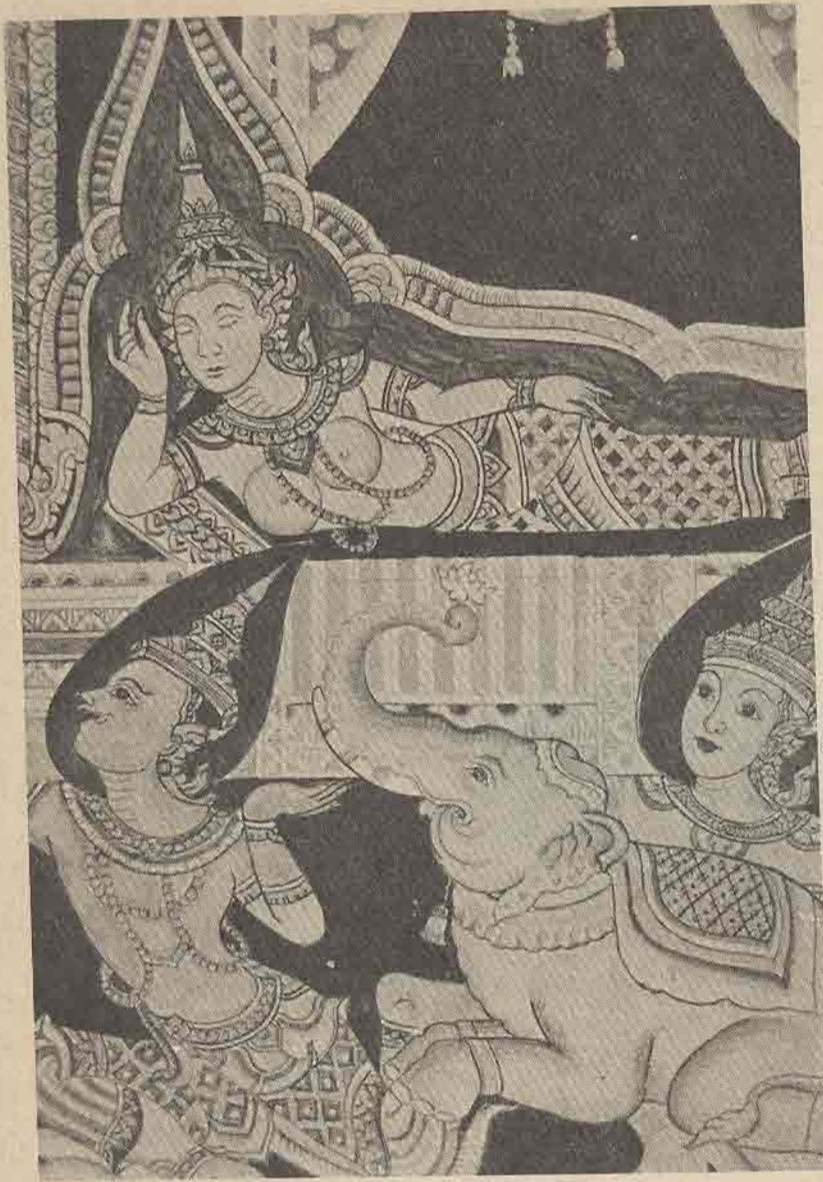
ผลงานชิ้นสำคัญ

ผลงานที่ปรากฏตามวัดในจังหวัดต่าง ๆ มีหลายแห่ง เช่น จังหวัดปัตตานี ในอำเภอเมือง มีโบสถ์วัดหัวตลาด หรือวัดนิกรชนาราม รูปปั้นกนินทรนยอดเสาที่วัดตานีนรสีมสร พระประธานและเมรุเจ้าอาวาส วัดบ้านกลาง

อำเภอปะนาเระ อาสนะพระสงฆ์วัดโพธิ์ฯ อำเภอปะนาเระ และจิตรกรรมฝาผนังวัดควนในอำเภอปะนาเระ จังหวัดยะลา มีผลงาน เช่น โบสถ์ พระพุทธรูปไสยาสน์องค์เล็ก และอาสนสงฆ์ วัดกุหาภิมุข เมรุเผาศพวัดลำใหม่ ที่นราธิวาส มีภาพผนังโบสถ์และเพดานวัดราษฎร์สโมสร อำเภอหรือเสาะ ที่รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย มีโบสถ์วัดตาเซะ

ผลงานที่ลุงพรหมชอบมากเมื่อวัยชรา ก็งานที่ฝากฝีมือไว้ ณ วัดกุหาภิมุข หรือวัดหน้าถ้ำ เมื่อวัยกลางคนนั้น ได้แก่ ผลงานด้านจิตรกรรม ณ วัดควนใน อำเภอปะนาเระ ส่วนใหญ่เป็นภาพพุทธประวัติ และภาพชาดก ล้วนสร้างสรรค์ศิลปะอย่างประณีตสวยงาม พ่อพรหมยังสะท้อนภาพสังคมของชาวบ้านยุคหนึ่งได้อย่างน่าสนใจ เช่นความเชื่อเกี่ยวกับแม่ที่กำเนิดลูกแล้ว ต้องทำพิธีสระผมและล้างมือล้างเท้าให้แก่โต๊ะบิดัน หรือหมอด้าย เพื่อแสดงถึงความขอบคุณอันเป็นคารวะธรรมอย่างหนึ่ง ถ้าแม่คนใดไม่ปฏิบัติตามจะได้รับโทษทัณฑ์ถึงขั้นตกนรก แม้แต่ทัศนคติต่อตำรวจหรือเจ้าหน้าที่สมัยนั้นก็ยิ่งแสดงออกในเชิงลบ เช่นตำรวจไปจับฆาตกรฆ่านางสุนทรี่ ขณะที่ตำรวจนายหนึ่งจับมือผู้ร้าย แต่ตำรวจอีกนายหนึ่งคว้าแก้วเหล้าบนโต๊ะไปดื่ม จนผู้ร้ายชี้หน้าต่อว่าตำรวจ นับว่าเป็นการเสียดสีเจ้าหน้าที่บ้านเมืองอย่างผู้มีอารมณ์ขัน

ลุงพรหมเล่าว่าก่อนลงมือวาดภาพฝาผนังโบสถ์ ท่านใช้น้ำต้มกับมะขาม เสริชแล้วทาลงบนฝา

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ฝีมือพ่อพรหม

ผนัง เมื่อฝาผนังแห้งและสะอาดแล้วจึงร่างภาพ และทาด้วยสีฝุ่นสีฝุ่นส่วนใหญ่ซื้อจากสิงคโปร์นำมาผสมกับกาวหนังวัว

งานเขียนภาพวัดควนในนั้น ท่านพระครูพิพัฒน์ฯ หรืออาจารย์ขวัญทองเจ้าอาวาสได้ว่าจ้างเหมาเบ็ดเสร็จเป็นเงิน ๘๐๐ บาท โดยมีสัญญาว่าเมื่องานเสร็จแล้วจึงจ่ายเงินให้ ก่อนท่านพระครูพิพัฒน์ฯ

จะว่าจ้างพ่อพรหมวาดภาพฝาผนังวัดควนในนั้น ท่านพระครูได้ว่าจ้างคณะนายหมวกก่อน โดยนายหมวกแขนพิการด้านหนึ่งเป็นหัวหน้าช่างจากอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส และนายหน่อ โขพรหม มาจากท้องถิ่นเดียวกัน นายหน่อเป็นศิษย์ของท่านพระครูวินัยธรรม หรือหลวงพ่อจ้อย หลวงพ่อท่านนี้ฝากฝีมือจิตรกรรมฝาผนัง ณ วัดชลาธาราสิง-

เท อำเภอตากใบจนทุกวันนี้ คณะของนายหมวกยังมีนายเกลี้ยง คนบ้านดอน อำเภอปะนาเระ นายศรีคนคอกกระบือ อำเภอปะนาเระ และนายทองพรหมคนอำเภอตากใบ

ต่อมาช่างคณะดังกล่าว เริ่มมีปัญหาตรงที่นายหมวกไม่มีเงินซื้อของสำหรับทำพิธีชกครุ จึงขอยืมเงินจากพระครูพิพัฒน์ฯ จำนวนเงิน ๘๐ บาท เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วยังไม่นำเงินมาคืนท่าน หลังจากนั้นนายหมวกจึงหลบหนีทำงานไปคณะทำงานชุดนี้ก็ทยอยหนีไปที่ละคน สองคนจนเกือบหมด ต่อมาท่านพระครูมอบหมายให้พ่อพรหมเขียนต่อ รูปภาพที่ทำไว้ก่อนไม่ก็รูป จึงถูกลบทิ้งแล้วทับด้วยสีเหลืองแทน จากนั้นพ่อพรหมได้ทำงานชิ้นสำคัญนี้จนสำเร็จเรียบร้อย

พูดถึงค่าแรงงานหรือค่าจ้างทำหลังคาโบสถ์ วิหารนั้น สมัยก่อนคิดเป็นงานเหมา เป็นเงินร้อยต่อมาเป็นเงินพัน ปัจจุบันคงเป็นจำนวนหมื่นขึ้นไป ส่วนค่าแรงงานคิดเป็นรายวัน ช่วงระยะหลังต่อมา พ่อพรหมจะได้รับสูงสุดวันละ ๑๐๐ บาท อย่างไรก็ตามรายได้จากการเป็นช่างฝีมือหลายอย่าง พ่อพรหมสามารถส่งลูก ๆ เรียนหนังสือจนจบปริญญาตรีและได้ทำงานเป็นหลักฐานทุกคน

ใครจะสืบทอดผลงาน

พ่อพรหมมีลูกทั้งหมด ๗ คน คือ

๑. ด.ช.ก๊ิก แสงมณี (ถึงแก่กรรม)
๒. นางเกลี้ยง แฝ่วสะอาด
๓. ด.ญ.ฉิม แสงมณี (ถึงแก่กรรม)
๔. นางผ่องพรรณ ไชยเอียด

พุทธรูปแกะสลักจากงาช้าง ฝีมือพ่อพรหม

- ๕. นายนิคม แสงมณี
- ๖. นางวิมล หนูเกื้อ
- ๗. ด.ช.ธวัชชัย แสงมณี (ถึงแก่กรรม)

ปัจจุบันพ่อพรหมอยู่กับภรรยาคู่ชีวิต คือ นางกิม นามสกุลเดิม ศรีเพชรใส เดิมเป็นลูกสาวของช่างทอง และพี่ชายเป็นช่างเหล็ก ลูกที่ไม่ได้แยกตัวออกจากบ้านพ่อแม่ และคอยช่วยเหลือพ่อพรหมอย่างใกล้ชิด คือ คุณผ่องพรรณ และลูกเขยคือ คุณกฤษณะ และหลายอีกหลายคน

ถึงแม้พ่อพรหมได้หยุดแสดง

ฝีมือลายมือเกี่ยวกับงานช่างต่าง ๆ เนื่องจากสุขภาพไม่อำนวย แต่ผลงานของท่านยังเป็นที่ประจักษ์อยู่ความสามารถในเชิงศิลปะได้สืบทอดมายังลูก เช่น คุณนิยมลูกชาย สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเพาะช่าง ขณะนี้ทำงานหน่วยงานเอกชน ณ กรุงเทพมหานคร และคุณวิมล ลูกสาวมีความสามารถทางศิลปะดนตรีไทย เป็นอาจารย์สอนวิชาศิลปะดนตรีไทย ณ วิทยาลัยครูนครสวรรค์ ส่วนลูกศิษย์ที่สืบทอดความรู้ไปจากท่าน เช่น เจ้าแก้ว และเจ้าอ้อม คำว่า “เจ้า” ใช้นำหน้าชื่ออย่างคำว่าทิดในภาคกลาง

ปัจจุบันเครื่องมือเครื่องใช้ในงานช่างต่าง ๆ และผลงานบางชิ้น พ่อพรหมได้มอบให้พิพิธภัณฑ์ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เพื่อเป็นการเผยแพร่เกียรติคุณและเกียรติประวัติของท่านสืบไป อย่างไรก็ตามผลงานชิ้นสำคัญต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโบสถ์ วิหาร และจิตรกรรมฝาผนังยังทรงคุณค่าทางศิลปกรรมตรานานเท่านาน □
